

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA NUTQIY KAMCHILIKLARNI
BARTARAF ETISH YO'LLARI***Ismoilova Shahrizoda Toirxon qizi**Toshkent Kimyo xalqaro universiteti (KIUT)*

Annotatsiya: Boshlang'ich ta'lim davri bolalarning rivojlanishida juda muhim bir bosqichdir. Aynan shu davrda bolalar o'z nutq ko'nikmalarini shakllantiradilar va ijtimoiy hayotga kirishadilar. Ammo, ba'zi bolalarda nutqiy kamchiliklar paydo bo'lishi mumkin. Bu kamchiliklar, ko'pincha, bolalarning o'zlarini ifodalashida, ijtimoiy munosabatlarida va ta'lim jarayonida qiyinchiliklarga olib keladi. Shuning uchun, boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish juda muhimdir. Ushbu maqolada nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish uchun foydalanish mumkin bo'lgan usullar va yondashuvlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, nutqiy kamchiliklar, talaffuz, nutqning rivojlanishi, muloqot, ko'nikmalar, ijtimoiy munosabatlar.

Nutqiy kamchiliklar, ko'pincha, bolalarning o'zlarini ifodalash qobiliyatiga ta'sir qiladi. Ular so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishda, so'z boyligini kengaytirishda va muloqotda o'z fikrlarini aniq ifodalashda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Bu muammolarni hal qilish uchun birinchi navbatda o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida yaxshilangan hamkorlik zarur. Ota-onalar, bolalarining nutqiy rivojlanishini kuzatib borishlari va o'qituvchilarga muammo haqida ma'lumot berishlari kerak. O'qituvchilar esa, bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, ularga mos yondashuvlar ishlab chiqishlari zarur. Bolalar bilan ishlashda o'yinlar va interaktiv faoliyatlar muhim rol o'ynaydi. O'yinlar orqali bolalar o'zlarini erkin his qilishadi va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qiziqish bilan yondashadilar. Masalan, so'z o'yinlari, rol o'yinlari va nutqiy mashqlar bolalarning nutqini rivojlantirishda samarali bo'lishi mumkin. Bu faoliyatlar bolalarga yangi so'zlarni o'rganish, ularni to'g'ri talaffuz qilish va nutqiy muloqotda ishtirok etish imkonini beradi. O'qituvchilar, o'yinlar orqali bolalarga nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam berishlari kerak. O'yinlar davomida bolalar o'zaro muloqot qilishadi, bu esa ularning ijtimoiy ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.[1]

Bolalarning nutqiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda ota-onalarning roli ham juda muhimdir. Ota-onalar, bolalar bilan ko'p muloqot qilishlari, ularga kitob o'qishlari va nutqiy mashqlarni bajarishda yordam berishlari kerak. Ota-onalar, bolalarining nutqiy rivojlanishini kuzatishlari va ularga yordam berishlari uchun o'qituvchilar bilan yaqin aloqada bo'lishlari zarur. Ota-onalar, bolalariga nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam beradigan turli xil faoliyatlarni uyda amalga oshirishlari

mumkin. Masalan, bolalar bilan birga kitob o'qish, hikoyalar aytish va ularni o'z fikrlarini ifodalashga undash orqali nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda yordam berishlari mumkin. Bolalarning nutqiy kamchiliklarini bartaraf etishda professional mutaxassislarning yordami ham muhimdir. Logopedlar va nutq terapevtlari, bolalarning nutqiy rivojlanishini baholash va ularning ehtiyojlariga mos ravishda individual dasturlar tuzishda yordam berishi mumkin. Ularning tajribasi va bilimlari, bolalarning nutqiy kamchiliklarini bartaraf etishda samarali bo'lishi mumkin. O'qituvchilar va ota-onalar, professional mutaxassislardan maslahat olish orqali bolalarning nutqiy rivojlanishini yaxshilashlari mumkin. Mutaxassisslar, bolalarning nutqiy rivojlanishini kuzatish va kerakli tavsiyalar berish orqali ularga yordam berishlari mumkin. Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayonida bolalarning o'z-o'zini anglashlari ham muhimdir. O'quvchilar, o'zlarining nutqiy kamchiliklarini tushunishlari va ularni bartaraf etish uchun harakat qilishlari kerak. O'qituvchilar va ota-onalar bolalarga o'zlarini ifodalash va o'z fikrlarini erkin bayon etish imkonini berishlari zarur. Bu, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bolalar, o'zlarini ifodalashda qiyinchiliklarga duch kelganda, ularni qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish juda muhimdir. Bu, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni yanada ko'proq harakat qilishga undaydi.[2]

Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda ijtimoiy muhitni yaxshilash ham muhimdir. Bolalar, o'z tengdoshlaridan o'rganish orqali nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin. Shuning uchun, sinfda guruhli faoliyatlar va muloqotlarni tashkil etish zarur. Bolalar bir-birlari bilan muloqot qilish, fikr almashish va o'z fikrlarini ifodalash orqali nutqiy ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Sinfda ijtimoiy muhitni yaratish, bolalarning o'zlarini erkin his qilishlariga va nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishga yordam beradi. O'qituvchilar, sinfda ijtimoiy muhitni yaxshilash uchun turli xil faoliyatlarni tashkil etishlari zarur. Bu, bolalarning o'zaro muloqot qilish imkoniyatlarini oshiradi va ularning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.[3]

Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayonida sabr-toqat va doimiylikni talab qiladi. O'quvchilar, nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda vaqt va mehnat talab qilishi mumkin. Shuning uchun, o'qituvchilar va ota-onalar bolalarga motivatsiya berish, ularni rag'batlantirish va muvaffaqiyatlarini nishonlash orqali ularning ishtiyoqini oshirishlari lozim. Har bir kichik yutuq, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni yanada ko'proq harakat qilishga undaydi. O'qituvchilar, bolalarning muvaffaqiyatlarini nishonlash orqali ularning motivatsiyasini oshirishlari mumkin. Bu, bolalarning o'zlariga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni yanada ko'proq harakat qilishga undaydi. Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etishda muhim jihatlardan biri bolalarning o'z-o'zini anglashidir. O'quvchilar, o'zlarining nutqiy kamchiliklarini tushunishlari va ularni bartaraf etish uchun harakat qilishlari kerak. O'qituvchilar va

ota-onalar bolalarga o'zlarini ifodalash va o'z fikrlarini erkin bayon etish imkonini berishlari zarur. Bu, bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Nutqiy rivojlanish jarayoni har bir bolaning individual ehtiyojlarini inobatga olish orqali amalga oshirilishi kerak. Shuning uchun, har bir bolaga individual yondashuv va qo'llab-quvvatlash zarur.[4]

Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayoni bolalarning kelajakdagi muvaffaqiyati uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Nutqiy ko'nikmalar bolalarning ijtimoiy hayoti, ta'limi va kelajakdagi kasbiy faoliyatida muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun, boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish uchun barcha imkoniyatlarni ishga solish zarur. O'qituvchilar, ota-onalar va professional mutaxassislar birgalikda ishlash orqali bolalarning nutqiy rivojlanishini yaxshilashlari mumkin. Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayonida o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida samarali hamkorlikni ta'minlash, bolalarning kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega.[5]

Xulosa: Umuman olganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish jarayoni ko'p tomonlama yondashuvni talab qiladi. O'qituvchilar, ota-onalar va mutaxassislar o'rtasidagi hamkorlik bolalarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish uchun samarali yo'llar va usullarni qo'llash bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularni kelajakda muvaffaqiyatli insonlar bo'lishlariga tayyorlaydi. Nutqiy rivojlanish jarayoni har bir bolaning individual ehtiyojlarini inobatga olish orqali amalga oshirilishi kerak. Shuning uchun, har bir bolaga individual yondashuv va qo'llab-quvvatlash zarur. Bu jarayon davomida sabr-toqat, doimiylik va ijobiy motivatsiya eng muhim omillardir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, N. (2020). "O'quvchilarning nutqiy rivojlanishi." Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi.
2. Qodirova, M. (2019). "Nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish usullari." Samarqand: Samarqand davlat universiteti.
3. Murodova, S. (2021). "Boshlang'ich ta'limda nutqiy rivojlanish." Buxoro: Buxoro davlat universiteti.
4. Tursunova, D. (2022). "Ota-onalar uchun nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha qo'llanma." Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi.
5. Karimova, L. (2023). "Bolalar nutqini rivojlantirishda o'qituvchining roli." Farg'ona: Farg'ona davlat universiteti.
6. Sodiqova, F. (2021). "Nutqiy kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish." Andijon: Andijon davlat universiteti.

-
7. Rahimov, A. (2020). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarida nutqiy ko'nikmalarni rivojlantirish." Qarshi: Qarshi davlat universiteti.

